

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Христо Кожухаров, д.м.

Ръководител катедра по Психиатрия и медицинска психология

МУ проф. д-р Параскев Стоянов гр. Варна

Относно дисертационен труд на тема **„Кроскултурален анализ на нагласата към самоубийство“** за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.1 Медицина, специалност психиатрия, на д-р Светлин Върбанов.

Становището се представя въз основа заповедта на Ректора на МУ-Варна № Р-109-9/ 09.01.2018 г.

Биографични данни

Д-р Светлин Върбанов Върбанов е роден през 1977г във Варна. Завършил е висше образование в Медицински университет – Варна, специалност „медицина“. От 2012 г. работи в Първа психиатрична клиника към МБАЛ „Св. Марина“. През 2016г. придобива специалност по съдебна психиатрия. От март 2016 г. е асистент към Катедра по психиатрия и медицинска психология към Медицински университет – Варна, като преподава психиатрия и медицинска психология на български и чуждоезиковистуденти. През 2017 г. е удостоен с престижната Japanese Fellowship Award на Японската асоциация по психиатрия и неврология.

Актуалност и значимост

Дисертационният труд е изключително актуален, тъй като суицидното поведение представляват сериозен медицински и социален проблем не само в България, но и в света. Ежегодно около 1 000 000 души в световен мащаб завършват живота си със самоубийство, а суицидните опити, незавършили със смърт са десетки пъти повече. В нашата страна реализираните самоубийства са около 15 на 100 000 души население годишно, което ги поставя на осмо място сред водещите причини за смърт. Въпреки проучванията и натрупаната статистика, все още липсва пълно разбиране на процесите на отключване и развитие на суицидното поведение. Съществуващите програми за превенция на самоубийствата не винаги дават очакваните резултати. Всичко това обуславя нуждата от нови изследвания в тази област както на индивидуално, така и на обществено и кроскултурално ниво.

Структура на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд съдържа 148 страници, включващи 21 фигури, 21 таблици и 1 приложение. Цитирани са 160 литературни източници, 6 от които на кирилица и 154 – на латиница. Дисертационният труд включва: съдържание, въведение, литературен обзор, цели и задачи, дизайн на проучването, методи, хипотези, организация на изследването, ограничения, резултати и обсъждане, заключение, изводи и приноси и завършва с книгопис. Текстът е разбираем и с логическа последователност между отделните части, онагледен е с фигури и таблици.

Литературният обзор е задълбочен и отразява различни аспекти на суицидното поведение, както и очертава проблемите по отношение на превенцията. Обърнато е внимание на рисковите фактори,

разпространението, методите за самоубийство, суицидната нагласа и съществуващите методи за нейното изследване. Разгледани са някои правни и съдебно-психиатрични аспекти на самоубийството в различни държави и култури. Литературният материал е изчерпателен, актуален и отразява съвременното научно познание в областта на суицидологията.

Литературният преглед показва детайлно познаване на съществуващата информация по темата и умението да се работи с наличните литературни източници. Показва се актуалността на засегнатите проблеми и необходимостта от провеждане на нови изследвания в областта.

Целта на изследването е ясно и точно определена. За нейното постигане са поставени 9 конкретно формулирани задачи.

Дизайнът на проучването е методологично правилно разработен. Събрани са данни от 968 участника, от които 263 от България и 703 от англоезични държави, като от тях най-много са тези от Австралия, Англия, Нова Зеландия, САЩ, Канада и Ирландия. Извадките са напълно достатъчни за статистическа обработка и позволяват да се направят задълбочени и научно обосновани изводи. Събрани са социодемографски данни, данни за суицидни мисли и суицидни опити в миналото и са приложени 3 оценъчни инструмента. Patient Health Questionnaire - 2 (PHQ-2) е съставен от първите два въпроса от PHQ-9. Отразява два основни депресивни симптома – понижено настроение и анхедонията. State Trait Anxiety Inventory (STAI) отразява нивата на личностова и ситуативна тревожност. И двата инструмента са добре познати и валидизирани на български език. Predicamentquestionnaire (PQ) е нов инструмент, в който е заложена съвсем нова концепция за изследване на суицидната нагласа. Представлява самооценъчен въпросник, в който са представени негативни житейски ситуации с различна тежест и в различен контекст. Изследването

лице следва да отговори до каква степен тези ситуации биха провокирали суицидно поведение във фиктивните участници в тях.

Логически подредени и описани са процедурите по изследването, както и използваните статистически методи, които позволяват адекватен анализ на събраните данни.

Уместно са отбелязани някои ограничения на изследването. Това не само спомага за по-коректното интерпретиране на резултатите, но и показва ясно разбиране на рамките на научното изследване и способност за критичен анализ у дисертанта.

Получените резултати са представени последователно заедно с последващите обсъждания.

Логично в началото е представена процедурите по валидизация на английската и българската версия на Въпросника за суицидни нагласи (PQ). Извършен е факторен анализ, който показва, че въпросникът има характеристиките на скала с един силен генерален фактор и измерваща характеристиката нагласа към самоубийство. Факторната структура е сходна и при двете версии на въпросника, което позволява сравняване на резултатите от българската извадка с тези от английските извадки. Аprobацията и валидизацията на двете версии на Въпросника за суицидни нагласи, който по своята същност очертава нов подход в изследването на нагласата към самоубийство, се явява един от основните приноси на дисертационния труд. Анализът показва по-ниски резултати за суицидна нагласа сред изследваната българска извадка. Интерес представлява сравнение между различните държави по отношение на неблагоприятните ситуации, които в най-голяма степен биха провокирали суицидно поведение. Въпреки някои прилики, при това сравнение ясно може да се видят някои културално обусловени различия. Установени са връзки между нагласата към самоубийство и семейния статус, като тя е значимо по-висока при лицата, живеещи сами. Интересно е, че резултатите не

показват статистически значима разлика в нагласата към самоубийство при двата пола, както в българската, така и в англоезичната извадка. Противно на някои чужди изследвания, настоящото проучване не установява връзка между суицидната нагласа и степента на религиозност сред българи. Резултатите показват статистически значими връзки между нагласата към самоубийство и данните за суицидно мисли и суицидни опити в миналото ($p < 0,01$). Участниците с данни за по-чести суицидни мисли или повече суицидни опити показват по-високи стойности на суицидната нагласа. По-високият резултат на Въпросникът за суицидни нагласи също така значимо корелира и с нивото на тревожни и депресивни преживявания. По отношение на тревожността е установено, че суицидната нагласа зависи най-вече от тревожността като личностова черта, а не от ситуативната тревожност. В контекста на особеностите в обществената нагласа към самоубийство в различните държави и епохи е направен анализ на някои правни и съдебно-психиатрични аспекти на суицидното поведение. Налага се извода, че свързаните със суицидното поведение законови актове в различните държави и епохи отразяват и регламентират културално обусловените обществени нагласи към самоубийство.

Направени са 11 извода. Те отговарят на поставените цел и задачи, изведени са от резултатите и обсъждането и са представени ясно и точно.

Настоящият дисертационен труд е първото изследване на нагласата към самоубийство сред българска извадка, което придава допълнителна стойност на получените резултати. Посочват се и насоки за бъдещи изследвания на суицидното поведение и суицидната нагласа.

Приносите са разделени на оригинални - 4 и потвърдителни – 2, общо 6 на брой.

Публикациите на дисертанта по темата са от последните 2 години и са четири на брой. Три от тях са публикувани в чуждестранни издания на английски език.

Авторефератът отразява вярно съдържанието на дисертационния труд. Представен е в обем от 61 страници с 21 фигури и 21 таблици и отговаря на изискванията.

Заклучение

Дисертационният труд на д-р Светлин Върбанов на тема “Кроскултурален анализ на нагласата към самоубийство” е оригинален и актуален по своето съдържание и интерпретация. Дизайнът е добре конструиран, целите и задачите са ясно формулирани и разработени прецизно и задълбочено. Направените изводи са коректни и обосновани. Настоящият труд напълно покрива критериите за дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен “доктор” според Закона за развитието на академичния състав в Република България, правилника за приложението му и правилника за развитие на академичния състав в Медицински университет – Варна.

Въз основа на гореизложеното убедено давам своята положителна оценка и препоръчвам на членовете на уважаемото научно жури да гласува положително за присъждането на образователна и научна степен “доктор” по медицина на д-р Светлин Върбанов Върбанов.

Дата: 27.02.2018

.....
Проф. д-р Христо Кожухаров д.м.